

Η λέξη «καρχαρίας» στις πλείστες περιπτώσεις φέρνει στο νου μας εικόνες ενός τεράστιου μεγέθους καρχαρία με δυνατά σαγόνια και κοφτερά δόντια, ο οποίος αποτελεί απειλή για την ανθρώπινη ζωή. Η αλίευση και θανάτωση ενός καρχαρία θεωρείται από πολλούς κατόρθωμα, το οποίο αποθανατίζεται με φωτογραφίες ή βίντεο και μπορεί ν' αποτελέσει πρώτη είδηση στα ΜΜΕ. Η κοινή αντίληψη ότι οι καρχαρίες είναι επικίνδυνα ζώα και το δέος που προκαλείται με τη θανάτωση ή με το θέαμα ενός νεκρού καρχαρία οφείλονται σε μεγάλο βαθμό σε δημοφιλή κινηματογραφικά έργα φαντασίας με θέμα τις τρομακτικές επιθέσεις καρχαρία σε ανθρώπους, καθώς και στη δημοσιότητα που δίνεται σε περιπτώσεις επίθεσης καρχαρία.

Γλαυκοκαρχαρίας – *Prionace glauca* (απειλούμενο είδος στη Μεσόγειο)

Αποτελούν όμως όντως απειλή οι καρχαρίες;

Στην πραγματικότητα λίγοι μόνο καρχαρίες είναι επικίνδυνοι για τον άνθρωπο. Ακόμη και τεράστιων διαστάσεων καρχαρίες είναι ακίνδυνοι, όπως το μεγαλύτερο ψάρι στον κόσμο, ο φαλινοκαρχαρίας (*Rhincodon typos*). Το είδος αυτό μπορεί να φτάσει και τα 20 m και τρέφεται με μικροσκοπικούς οργανισμούς (πλαγκτόν). Μελέτες συμπεριφοράς των καρχαριών υποδεικνύουν ότι πολλές από τις επιθέσεις σε ανθρώπους αφορούν επιθέσεις άμυνας, καθώς οι καρχαρίες αντιμετωπίζουν τους κολυμβητές ως απειλή.

Από περισσότερα από 350 καταγεγραμμένα είδη καρχαριών παγκοσμίως, μόνο τέσσερα είδη έχουν συμμετάσχει σε σημαντικό αριθμό επιθέσεων σε ανθρώπους. Από αυτά

Λευκός καρχαρίας – *Carcharodon carcharias* (απειλούμενο είδος)

μόνο ένα, ο λευκός καρχαρίας (*Carcharodon carcharias*) απαντάται επιβεβαιωμένα στη Μεσόγειο.

Το 2011 οι επιβεβαιωμένες απρόκλητες επιθέσεις καρχαρία σε άνθρωπο παγκοσμίως ήταν 75 (12 από τις οποίες θανατηφόρες) και καμιά δεν αφορούσε τη Μεσόγειο. Για την περίοδο 2001-2010, ο μέσος ετήσιος αριθμός θανάτων από απρόκλητες επιθέσεις καρχαρία παγκοσμίως ήταν μόλις 4.3. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η θνησιμότητα από επιθέσεις καρχαριών μειώνεται ολοένα σε περιοχές με συχνές επιθέσεις, όπως στη Φλώριδα των Η.Π.Α., λόγω της βελτίωσης των πρακτικών ασφαλείας στις παραλίες και της ιατρικής περίθαλψης, καθώς και της ενημέρωσης του κοινού για αποφυγή επικίνδυνων καταστάσεων.

Αυτό που ίσως δεν είναι ευρέως γνωστό είναι ότι **αρκετά είδη καρχαριών αντιμετωπίζουν σοβαρές απειλές για την ύπαρξή τους**. Κάθε χρόνο 100 εκατομμύρια καρχαρίες θανατώνονται παγκοσμίως από τον άνθρωπο. Δεκάδες εκατομμύρια αλιεύονται για τα πτερύγιά τους, καθώς η σούπα από πτερύγια καρχαρία είναι ιδιαίτερα δημοφιλής, κυρίως στην ασιατική αγορά. Η πρακτική αφαίρεσης πτερυγίων, κατά την οποία αφαιρούνται τα πτερύγια από τους καρχαρίες και απορρίπτεται στη θάλασσα το υπόλοιπο σώμα, έχει οδηγήσει σε κίνδυνο εξαφάνισης πολλά αποθέματα καρχαριών.

Συγκριτικά με άλλες περιοχές παγκόσμια, στη Μεσόγειο Θάλασσα οι καρχαρίες απειλούνται πιο σοβαρά και η μείωσή τους είναι ταχύτερη. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Κόκκινη Λίστα Απειλούμενων Ειδών της IUCN (International Union for Conservation of Nature – Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης) για 38 είδη καρχαριών, που απαντώνται στη Μεσόγειο, το 53% (20 είδη) θεωρείται απειλούμενο, με το 18% να αντιμετωπίζει πολύ μεγάλο κίνδυνο εξαφάνισης και το 11% μεγάλο κίνδυνο εξαφάνισης. Επιπλέον, για ένα μεγάλο ποσοστό καρχαριών (26%) τα διαθέσιμα στοιχεία είναι περιορισμένα και δεν επιτρέπουν την αξιολόγηση της κατάστασης των πληθυσμών τους.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι καρχαρίες ανήκουν με τα σελάχια σε μια κοινή ομάδα, τους χονδριχθύες. Τα σελάχια αντιμετωπίζουν τις ίδιες απειλές με τους καρχαρίες. Στη Μεσόγειο απαντώνται περίπου 35 είδη σελαχιών, από τα οποία το 31% (10 είδη) θεωρείται ως απειλούμενο, ενώ για το 25% τα διαθέσιμα στοιχεία είναι περιορισμένα και δεν επιτρέπουν την αξιολόγηση της κατάστασης των πληθυσμών τους.

Τουνόσκυλος – *Isurus oxyrinchus* (απειλούμενο είδος στη Μεσόγειο)

Σύμφωνα με την IUCN, οι κύριες απειλές για τους καρχαρίες και τα σελάχια στη Μεσόγειο (με ποσοστό των ειδών που επηρεάζονται) είναι:

- Η τυχαία αλίευσή τους (100%)
- Τα χαρακτηριστικά του κύκλου ζωής τους που τα καθιστούν ευάλωτα στην αλιευτική πίεση (87%)
- Ρύπανση, Απώλεια/Υποβάθμιση ενδιαίτηματος (32%)
- Ανθρώπινη διαταραχή (32%)
- Ερασιτεχνική αλιεία (20%)
- Στοχευόμενη αλιεία (8%)

Κοκκαλάρης – *Squalus acanthias* (απειλούμενο είδος)

Οι περισσότεροι καρχαρίες και σελάχια ωριμάζουν αναπαραγωγικά σε μεγάλη ηλικία, αποκτούν σχετικά λίγους απογόνους, αναπτύσσονται αργά και ζουν πολλά χρόνια. Για παράδειγμα ο κοκκαλάρης (*Squalus acanthias*), ένα απειλούμενο είδος στη Μεσόγειο που αλιεύεται συχνά, σπάνια ξεπερνά τα 1.2 m αλλά ζει συνήθως 70-80 χρόνια. Τα θηλυκά ωριμάζουν περίπου στα 35 χρόνια και μπορούν θεωρητικά να γεννήσουν 70-80 μικρά σ' όλη τη διάρκεια ζωής τους.

Λόγω των πιο πάνω χαρακτηριστικών, οι πληθυσμοί των καρχαριών δύσκολα αυξάνονται. Αυτό τους καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτους στην αλιεία ή και σε άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες που τους επηρεάζουν, καθώς οδηγούνται εύκολα στην υπεραλίευση και έχουν περιορισμένη ικανότητα να αποκατασταθούν. Η ειρωνεία είναι ότι χάρη σ' αυτά τα χαρακτηριστικά οι καρχαρίες κυριάρχησαν στους ωκεανούς για περισσότερο από 400 εκατομμύρια χρόνια (100 εκ. χρόνια πριν την εμφάνιση των πρώτων δεινοσαύρων στη γη).

Εύλογα μπορεί να αναρωτηθεί κανείς, **γιατί να μας ενδιαφέρει εάν οι καρχαρίες είναι απειλούμενοι; Πώς θα μπορούσε να μας επηρεάσει η εξαίεψη κάποιων ειδών καρχαριών;**

Οι καρχαρίες έχουν ένα σημαντικό ρόλο σε όλα τα τροφικά επίπεδα στο θαλάσσιο περιβάλλον. Ορισμένα είδη καρχαριών τρέφονται με νεκρά ζώα, «καθαρίζοντας» τις θάλασσες. Άλλα είδη είναι κορυφαίοι θηρευτές, οι οποίοι συμβάλλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της «υγείας» των θαλάσσιων οικοσυστημάτων, καθώς ελέγχουν τους πληθυσμούς των ειδών με τα οποία τρέφονται και αφαιρούν άρρωστα και αδύνατα ζώα, συμβάλλοντας στην επιβίωση των πιο προσαρμοσμένων στο περιβάλλον.

Η μείωση των πληθυσμών των καρχαριών μπορεί να διαταράξει σε μεγάλο βαθμό το θαλάσσιο οικοσύστημα. Υπάρχουν παραδείγματα όπου η αφθονία καρχαριών μειώθηκε τόσο πολύ, ώστε να μην μπορούν οι καρχαρίες να ασκούν τον οικολογικό τους ρόλο ως κορυφαίοι θηρευτές. Ως αποτέλεσμα, η αφθονία ειδών, που αποτελούσαν τροφή για τους καρχαρίες, αυξήθηκε τόσο πολύ που οδήγησε στη δραματική μείωση των ειδών με τα οποία τρέφονταν αυτά με τη σειρά τους και την κατάρρευση της παραδοσιακής τους αλιείας. Οι επιπτώσεις λοιπόν δεν ήταν μόνο οικολογικές, αλλά και οικονομικές.

Ακόμη και η υγεία κοραλλιογενών υφάλων μπορεί να εξαρτηθεί από την αφθονία των καρχαριών. Στη Τζαμάικα για παράδειγμα, η αφαίρεση καρχαριών - κορυφαίων θηρευτών από το οικοσύστημα δημιούργησε μια αλυσιδωτή αντίδραση σ' όλη την τροφική αλυσίδα, με τελικό αποτέλεσμα την υποβάθμιση των κοραλλιογενών υφάλων.

Ποια είναι τελικά η απειλή, η παρουσία καρχαριών ή ο κίνδυνος εξαφάνισής τους;

Διεθνείς πρόνοιες σχετικά με τη διατήρηση και διαχείριση των καρχαριών

Διεθνείς οργανισμοί, αναγνωρίζοντας τη σοβαρή απειλή που αντιμετωπίζουν οι καρχαρίες και το σημαντικό τους ρόλο στο οικοσύστημα, έχουν καταρτίσει **Σχέδια Δράσης για τη Διατήρηση και Διαχείριση των Καρχαριών**. Σημείο αναφοράς αποτελεί το *Διεθνές Σχέδιο Δράσης για τη Διατήρηση και Διαχείριση Καρχαριών* του FAO (FAO – IPOA-Sharks), το οποίο εγκρίθηκε το 1999 (όπου η αναφορά στους «καρχαρίες» καλύπτει όλα τα είδη της τάξης χονδριχθύες). Ειδικά για τη Μεσόγειο, το 2003 εγκρίθηκε από τα Συμβαλλόμενα Μέρη της Σύμβασης της Βαρκελώνης το *Σχέδιο Δράσης για τη Διατήρηση των Χονδριχθύων στη Μεσόγειο Θάλασσα*.

Διάφορες Διεθνείς Συμβάσεις προνοούν για την προστασία ή/και την ελεγχόμενη και βιώσιμη αλιεία ορισμένων ειδών χονδριχθύων. Το Πρωτόκολλο SPA/BD της Σύμβασης της Βαρκελώνης, που αφορά τις ειδικά προστατευόμενες περιοχές και τη βιολογική ποικιλότητα στη Μεσόγειο, περιλαμβάνει στα Παραρτήματά του και τα 30 μεσογειακά είδη καρχαριών και σελαχιών που θεωρούνται απειλούμενα (22 είδη εντάσσονται στο Παράρτημα II – Κατάλογος απειλούμενων και υπό εξαφάνιση ειδών και 8 στο Παράρτημα III – Κατάλογος ειδών των οποίων η εκμετάλλευση υπόκειται σε ρυθμίσεις).

Διαχείριση Καρχαριών στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) η διαχείριση των καρχαριών εμπίπτει στα πλαίσια της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.). Σημαντικοί κανονισμοί της Κ.Α.Π., που αναφέρονται στους καρχαρίες και τα σελάχια (χονδριχθύες), είναι:

- **Το Κοινοτικό Πλαίσιο Συλλογής Αλιευτικών Δεδομένων - DCF**, το οποίο περιλαμβάνει από το 2009 ένα εκτενή κατάλογο με είδη χονδριχθύων για τη συλλογή δεδομένων από την επαγγελματική και την ερασιτεχνική αλιεία στα πλαίσια των Εθνικών Προγραμμάτων Συλλογής Δεδομένων.
- **Ο Κανονισμός 1185/2003**, ο οποίος προνοεί για την απαγόρευση αφαίρεσης περυγιών καρχαρία επί του σκάφους και την εκφόρτωση, αγορά ή πώλησή τους.
- **Ετήσιοι Κανονισμοί για τον καθορισμό αλιευτικών δυνατοτήτων (TACs & Quotas)**, οι οποίοι περιλαμβάνουν απαγορεύσεις στην αλιεία ή/και εκφόρτωση για ορισμένα είδη χονδριχθύων.

Το 2009 θεσπίστηκε το Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για τη Διατήρηση και τη Διαχείριση των Καρχαριών, το οποίο διαμορφώθηκε σύμφωνα με το σχέδιο FAO – IPOA-Sharks και καλύπτει όλους τους χονδριχθύες εντός των κοινοτικών υδάτων. Ορισμένα από τα μέτρα που προνοούνται απαιτούν δράση στο επίπεδο των κρατών μελών ή πρέπει να εγκριθούν από τις Περιφερειακές Οργανώσεις Διαχείρισης της Αλιείας.

Καρχαρίας προσκυνητής – *Cetorhinus maximus*. Ο δεύτερος μεγαλύτερος καρχαρίας στον κόσμο τρέφεται με πλαγκτόν (απειλούμενο είδος)

Μέτρα για τη διαχείριση των καρχαριών σε εθνικό επίπεδο

Η Κύπρος έχει υποχρέωση να τηρεί τις πρόνοιες των διεθνών και κοινοτικών της δεσμεύσεων, ώστε να προσφέρει ουσιαστική προστασία και να εξασφαλίζει τη βιώσιμη διαχείριση των καρχαριών και γενικά των χονδριχθύων.

Τα εθνικά μέτρα που λαμβάνονται περιλαμβάνουν:

- Βελτίωση συλλογής στατιστικών και βιολογικών δεδομένων για τα αλιεύματα των χονδριχθύων
- Εκπαίδευση στην αναγνώριση ειδών
- Ανάπτυξη εμπειρογνωμοσύνης
- Παρακολούθηση όλων των τύπων αλιείας χονδριχθύων
- Περιορισμός θνησιμότητας χονδριχθύων από την αλιεία με λήψη περαιτέρω μέτρων από αυτά που προνοούνται στην Κ.Α.Π.
- Ευαισθητοποίηση ψαράδων και κοινού για τις απειλές που αντιμετωπίζουν οι χονδριχθύες

Χάρις Χαριλάου

Λειτουργός Αλιείας και Θαλασσιών Ερευνών Α'

Βιβλιογραφία

Cavanagh, Rachel D. and Gibson, Claudine. 2007. *Overview of the Conservation Status of Cartilaginous Fishes (Chondrichthyan) in the Mediterranean Sea*. IUCN, Gland, Switzerland and Malaga, Spain. vi + 42 pp.

Griffin, E., Miller, K.L., Freitas, B. and Hirshfield, M. 2008 *Predators as Prey: Why Healthy Oceans Need Sharks*. Oceana report. www.oceana.org

International Shark Attack File.

<<http://www.flmnh.ufl.edu/fish/sharks/isaf/2011summary.html>>

Moyle, P. B. and J. J. Cech, Jr. 2000. *Fishes: an Introduction to Ichthyology*. 4th Edition. Prentice-Hall: Upper Saddle River, N. J. 612 pp.

Serena, F. *Field Identification Guide to the sharks and rays of the Mediterranean and Black Sea*. FAO Species Identification Guide for Fishery Purposes. Rome, FAO.2005. 97pp.

Καρχαρίες: Απειλή ή απειλούμενοι;

Φωτογραφία: Greg Grimes/Flickr

Τυπώθηκε σε ανακυκλωμένο χαρτί

Γ.Τ.Π. 259/2012–1.000
Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

Εκτύπωση: Κώνος Λτδ

Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
Τμήμα Αλιείας και Θαλασσιών Ερευνών

Καρχαρίες:

Απειλή ή απειλούμενοι;

2012

Φωτογραφία: Terry Goss